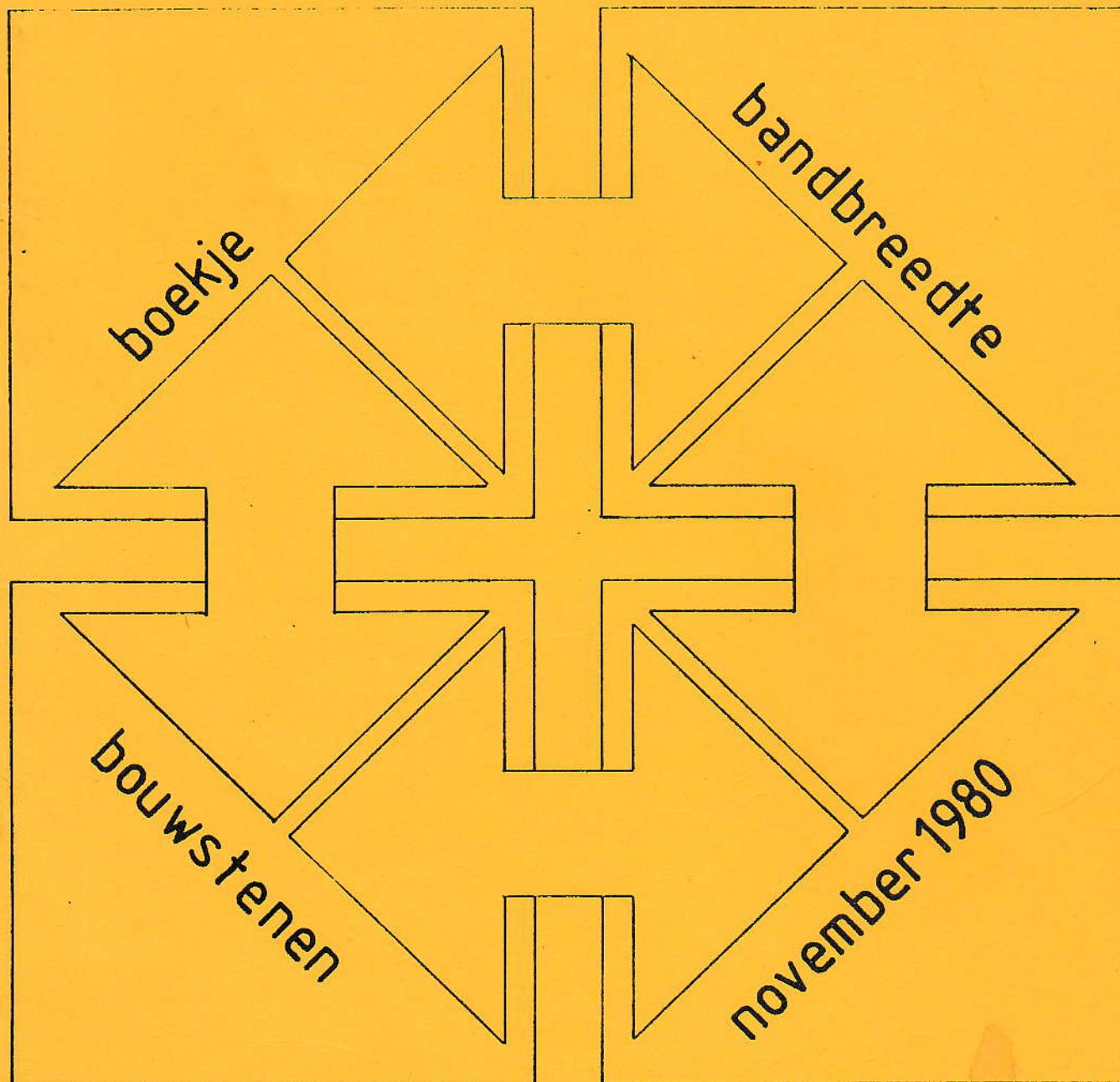

J. Wissel

een Diskussienota omtrent uitgangspunten voor
Methodiek en Beleid

ROB ENGELEN, CEES VAN HELVERT, HEIN KEMPERMAN, TOON LAMBREGTS, ROB RAPMUND(red.)

werkgroep bandbreedte

Instituut opbouwwerk rotterdam 1980

INHOUDSOPGAVE

DEEL Ø	BANDBREEDTE?!	pg.
1.	de vraag wat is opbouwwerk?	4
2.	voldoende overeenstemming over de inhoud van het werk als konsekventie van een stedelijke organisatie	5
3.	bandbreedte	6
4.	de werkgroep bandbreedte	7
5.	een eerste diskussie-indeling	7
DEEL I	EEN BANDBREEDTE AAN POSITIES	
1.	inleiding	10
2.	de beroepspositie van de opbouwwerker: het positie-vierkant	10
3.	de vrijgestelde	11
4.	de beroepskracht	11
5.	de instellingswerker	12
6.	de onafhankelijke intermediair	13
7.	posities of rollen?	14
8.	het verband tussen de verschillende posities	15
9.	de schaal vrijgestelde-beroepskracht	18
10.	de schaal beroepskracht-instellingswerker	19
11.	de schaal instellingswerker-onafhankelijk intermediair	20
12.	de schaal onafhankelijk intermediair - vrijgestelde	21
13.	een dynamies model	22
14.	een enkel woord ter zijde van de redaktie	23
15.	het positievierkant als overzichtsfoto	24
16.	een eerste bandbreedte?	25
17.	de afwerking van het positievierkant: de organisatie van het opbouwwerk	25
18.	samenvatting: een mogelijke bandbreedte	27

DEEL II	EEN BANDBREEDTE IN METHODIEK & WERKWIJZE	pg.
1.	inleiding	29
2.	een methodiek-bandbreedte?!	29
3.	opzet van deel II	31
4.	van beroepspositie naar methodiek	31
5.	opbouwwerk is.....	32
6.	de bewonersorganisatie gerelativeerd	34
7.	aspekten van werk als methodiekconcept	36
8.	organisatie	38
9.	initiatie	39
10.	diagnose	41
11.	motivering	42
12.	planning	43
13.	uitvoering	45
14.	evalueren	47
15.	is dat nou methodiek?	48
16.	uitwerkingsrichtingen	48
17.	kortom,.....	49

I. posities

1. inleiding

Het basismateriaal voor de bandbreedte-diskussie moet komen uit het werk van degenen die opbouwwerk doen. Dat zijn, behalve de opbouwwerker, natuurlijk de bewoners. Verder zijn allerlei instellingen en organisaties en de overheid betrokken bij "opbouwwerk-processen".

Maar we nemen het werk van de opbouwwerker als startpunt en daarvan uitgaande proberen we de verhouding met anderen in beeld te krijgen. En de eerste vraag, die we ons daarbij stellen is: "vanuit welke positie werkt hij?".

Die vraag is van belang omdat je met het antwoord een aantal verschillen in werk-uitvoering beter kan begrijpen. Maar het is voor het I.O.R. óók van belang om de onderlinge verhouding van de werker ten opzichte van het I.O.R. en ten opzichte van de bewonersorganisatie in zijn of haar werkveld beter te kunnen vaststellen.

Als diskussiehulpmiddel gebruiken we een min of meer theoretisch model: "het positie-vierkant". Dat betreft een door de werkgroep ontwikkeld diskussie-handvat met 4 polen, die elk in zuivere vorm binnen het I.O.R. wel niet voor zullen komen, maar waartussen een schaal te denken is van mogelijke positie-keuzes.

2. de beroepspositie van de opbouwwerker: het positie-vierkant

Diskussies over de positie van de opbouwwerker zijn onzes inziens terug te voeren op vier uitersten:

- "de vrijgestelde"
- "de beroepskracht"
- "de instellingswerker"
- "de onafhankelijk intermediair"

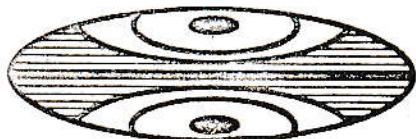
Hoewel we ons kunnen voorstellen dat de benamingen waarderende associaties oproepen, is het niet onze bedoeling geweest om een stratifikatie-schaal te ontwerpen van 'slecht' naar 'goed'. De ene positie is niet per definitie gekoppeld aan 'goed' opbouwwerk, de ander niet aan 'slecht' opbouwwerk.

We hebben slechts een hulpmiddel willen maken om de verschillende posities van waaruit opbouwwerkers handelen, in beeld te krijgen.

In het hiernavolgende beschrijven we eerst de verschillende posities, waarna we het diskussiemodel stap voor stap zullen invullen.

I. posities

3. "de vrijgestelde"

In de loop der jaren zijn in veel wijken hoe langer hoe nauwere relaties ontstaan tussen de opbouwwerker en de bewonersorganisatie waar hij mee werkt.

En naarmate de organisatie van de bewoners steviger georganiseerd is en meer daadkracht vertoont, is de claim op de opbouwwerker groter.

In uiterste konsekventie is de positie die dan zou kunnen ontstaan, het best te omschrijven als "vrijgestelde" van de bewonersorganisatie.

Niet letterlijk natuurlijk, want opbouwwerk blijft een door de overheid gesubsidieerde werksoort, maar de positie van waaruit hij werkt, komt sterk overeen met iemand die in dienst is bij de bewonersorganisatie.

Hij staat daarin niet alleen, ook andere beroepskrachten (eksterne deskundigen, sociaal begeleiders, buurtwerkers) nemen in zo'n situatie een soortgelijke positie in.

Kenmerkend is de wijze waarop het werk verdeeld wordt: niet zozeer op grond van beroep, maar meer op grond van ieders kennis, en vaardigheden en beschikbare tijd. Een strak gescheiden beroepsspecialisatie ontbreekt, zodat ook veel bewoners gelijksoortige taken toebedeeld krijgen.

Belangrijkste doel van het workers-team dat zo ontstaat is het ontwikkelen en versterken van de organisatie zelf.

De werkzaamheden die gedaan moeten worden, worden door de bewonersorganisatie (het bestuursgedeelte ervan) bepaald.

Zijn opleiding en ervaring brengen met zich mee dat de werker in deze positie aan de "bovenkant" van de bewonersorganisatie meedraait; taken krijgt in het kader van "organiseren" en "koördineren" ten behoeve van de gehele organisatie.

Het is duidelijk dat deze positie alleen ingenomen kan worden, wanneer er een sterke bewonersorganisatie vorhanden is waarvan de doeleinden, de werkwijze en de samenstelling in belangrijke mate overeenkomen met de opvattingen en de persoonlijke geaardheid van de opbouwwerker.

We bedoelen dus met de positie van "vrijgestelde", de opbouwwerkers die allereerst en vrijwel uitsluitend zijn verantwoording aflegt binnen de bewonersorganisatie.

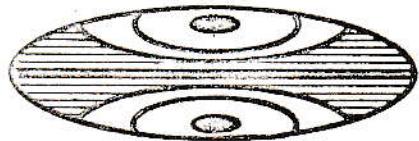
4. de "beroepskracht"

De positie van de opbouwwerker, die zijn werk voortdurend probeert te gronden op opbouwwerk-uitgangspunten en -doelen noemen we gemakshalve die van de "beroepskracht".

Opbouwwerk, opgevat als het mobiliseren en organiseren van bewoners op hun belang en, met het oogmerk de woon- en leefsituatie te verbeteren en bewoners zeggenschap te laten verkrijgen over hun woon- en leefsituatie, dat opbouwwerk richt zich ook op het ontwikkelen en versterken van een bewonersorganisatie.

I. posities

De opbouwwerker, die vanuit de positie van wat wij hier "beroepskracht" noemen, werkt, is een sterk geëngageerde vakman, die in zijn werk voortdurend verbanden zoekt met de ontwikkelingen van een bewonersorganisatie, maar daar tegelijk krities tegenover staat. "Zijn er bewoners op te organiseren, dan behoort het ook tot mijn werk" - zal zijn eerste reactie zijn op een vraag naar zijn deelname aan een project.

Als er sprake is van een bewonersorganisatie, zal hij te vinden zijn aan de 'onderkant' ervan, in het rechtstreekse contact met de belanghebbenden/bewoners. De ontwikkeling van een bewonersorganisatie wordt vanuit deze positie getoetst aan de relatie met de achterban.

Zijn werkzaamheden worden voor een deel in gezamenlijk overleg bepaald, maar hij neemt ook niet zelden zelf het initiatief.

In tegenstelling tot de positie van vrijgestelde, loopt hij daardoor ook zelf 'gevaar' - hij staat wat meer in de kijkt, maar zal zijn positie dan legitimeren vanuit de doeleinden en uitgangspunten van het opbouwwerk.

Essentieel daarbij is dat de "beroepskracht" deel uitmaakt van een opbouwwerkorganisatie - in ons geval het I.O.R. Daaraan toetst hij zijn opvattingen over het werk en van daaruit wordt zijn werk getoetst. Kriteria daarvoor worden gevonden in een gezamenlijk geformuleerd beleid waarin zowel werkinhoudelijke opvattingen als opvattingen over werkstructuur (werkplan) opgenomen zijn. Wel is er sprake van een dubbele verantwoording - zowel naar de bewoners waar hij mee werkt als naar de instelling waar hij deel van uitmaakt.

Scheidslijnen zijn niet altijd even scherp te trekken, daar de opbouwwerkinstelling vanuit deze opvatting noodzakelijkerwijs mede beheerd wordt door (vertegenwoordigers van) bewonersorganisaties.

Kort gezegd: met de positie van "beroepskracht" bedoelen we de positie van de opbouwwerker die vanuit een opbouwwerkinstelling (zoals het I.O.R.) werkt en die positie voortdurend vanuit het opbouwwerk kan legitimeren.

5. "de instellingswerker"

De opbouwwerker, die vanuit deze positie opereert, treffen we vooral aan als mede-uitvoerder van een soms tot in details uitgewerkt beleid dat door anderen vastgesteld is. Het is de workers die vraagt om taakopdracht en functie-omschrijving - de vooruit geschoven post in de wijk van een (vaak stedelijke) welzijnsinstelling. zijn belangrijkste en ook enige feitelijke verantwoordingskader ligt bij zijn baas - het bestuur van de instelling, of middels delegatie de gezamenlijke staf.

I. posities

Essentieel is hierbij dat de uitvoering van het instellingsbeleid in onderlinge samenhang vanuit verschillende disciplines of werksoorten geschieft. De opbouwwerker is kollega-staflid en medeverantwoordelijk voor het tot stand brengen van een "geïntegreerd welzijnswerk-aanbod". Hierdoor krijgt het kollegiaal stafoverleg een belangrijk aksent en zijn de ontwikkelingen in het werk van kollega's medebepalend en richtinggevend voor de handelingsvrijheid van de opbouwwerker. Welke problemen of zaken aangepakt zullen worden is in eerste instantie een instellings- of stafzaak, waar onderlinge taakverdeling tot stand komt. Vanuit deze positie wordt opbouwwerk vooral projectmatig en/of in afgegrenste tijdseenheden aangepakt. Werkplan en -rapportage hebben een belangrijke toetsende functie binnen de instelling.

Werkplan en aanverwante zaken worden binnen de instelling geregeld en soms vindt er overaksentuering plaats van rechtspositionele zaken als 40-urige werkweek, compensatieregelingen (!) en het vrije weekend. Zijn positie in de wijk is afhankelijk van de positie die zijn instelling inneemt en vaak ook van diens status, zodat niet zelden deze werker een functie heeft om de positie van de instelling te versterken.

Samengevat is dit een positie waarin gewerkt wordt aan doelen en taken die door de instellingen worden vastgesteld.

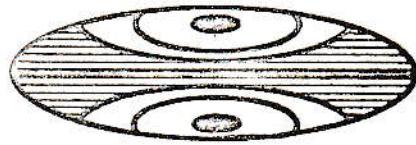
6. "de onafhankelijke intermediair"

Dit is de positie van de opbouwwerker die zijn autonome positie temidden van de ontwikkelingen in de wijk benadrukt. Hij stelt zijn kennis en vaardigheden ter beschikking aan alle bewoners, maar maakt zelf geen deel uit van de ontwikkelingen, die het gevolg zijn van zijn werk. Hij biedt als het ware een vorm van dienstverlening aan, hij doet de bewoners een "opbouwworkersaanbod", de bewoners zijn klanten of "afnemers". En net als in een winkel doet hij zijn best om met alle klanten (kliënten-systeem) een goed contact te houden ("ik ben er voor iedereen"). Daardoor zal zijn aanbod van hoge kwaliteit moeten zijn, zodat deze positie een sterke nadruk op opbouwwerk als verzameling van technieken met zich mee brengt.

Hij bepaalt zelf de prioriteiten in zijn werk en wenst in principe ook geen bemoeienis van buiten af. Zowel naar de eigen instelling, de overheid en andere (beleids)instanties, als naar de mensen waarmee hij werkt zal hij zijn onafhankelijkheid benadrukken (wat niet wegneemt dat hij best een zeer persoonlijke wijze van omgaan met mensen kan hebben). Het opbouwwerk vanuit deze positie leidt vaak tot overleg-vormen op de zgn. 2e lijn-funktionarissen en bewonerskaders.

I. posities

Om enerzijds opbouwprocessen in gang te zetten en anderzijds toch een volstrekte autonomie te bewaren, moeten er veel kontakten gelegd worden - je moet akseptabel blijven voor alle partijen.

Voor langdurige processen met bewoners is immers persoonlijke betrokkenheid en stellingname vereist.

De "onafhankelijke intermediair" is de opbouwwerker die werkt vanuit een autonome positie in de wijk, vergelijkbaar met die van een beoefenaar van een vrij beroep. Een professioneel aanbod wordt in overeenstemming gebracht met de vraag vanuit de wijk.

7. posities of rollen?

Bovenstaande lijkt na eerste lezing meer een verhaal over de verschillende rollen die een werker kan kiezen, dan een verhaal over verschillende posities. Rollen en posities hangen natuurlijk samen, maar hoewel de opbouwwerker verschillende rollen in diverse groepen kan hebben, opereert hij toch vanuit één positie. Bij 'rollen' denken wij aan wijze van werken. Zo kan een opbouwwerker in een bepaalde groep een zeer bescheiden rol innemen en ook allerlei klusjes doen en in een ander project om de betrokkenen rond de tafel te krijgen zijn deskundigheid sterk benadrukken. Wij noemen dat strategiese keuzes, waar het hierboven echter om gaat is de meer fundamentele keuze van de werker voor een bepaalde uitgangspositie.

Niet altijd zal die keuze even open zijn, positie-alternatieven zijn mede-afhankelijk van de ontwikkelingen in de wijk, de opstelling van de instelling waar hij werkt en in beperkte mate ook de aanwezigheid en de opstelling van kollega-welzijnswerkers.

We moeten er in onze diskussie echter voor waken dat de feitelijke positiekeuze of het ontbreken daarvan (=onbewuste keuze), versluierd wordt door allerlei "strategiese" bewegingen.

dit betekent dat het voortdurend - naar gelang de situatie dit vereist - "stuivertje wisselen met de eigen positie" in onze ogen een voortdurend wisselen van rollen inhoudt. En in onze analyse kan dat uitsluitend vanuit de positie van onafhankelijk intermediair.

De positie van de werker wordt dan ook niet altijd duidelijk door naar één project te kijken, alhoewel een bepaald project wel zijn feitelijke positie kan illustreren. Om de positie van de opbouwwerker in beeld te krijgen, moeten we het geheel overzien, de onderlinge verbanden in ogen schouw nemen.

I. posities

8. het verband tussen de verschillende posities

De hierboven geschetste posities zijn uitersten, die in de werkelijkheid niet "puur" voor zullen komen. Opbouwwerkers zullen zich in een aantal facetten van verschillende posities herkennen.

Er is verband aan te brengen tussen de verschillende posities, waarbij de variaties terug te vinden zijn op het denkbeeldige kontinuum tussen 2 uitersten. Door te zoeken naar kenmerken van de hierboven geschetste (theoretiese) posities in de konkrete werksituatie van de opbouwwerkers kan een punt op dat kontinuum gevonden worden dat overeenkomt met zijn werkelijke positie.

De 4 beschreven posities zijn in 2 hoofdgroepen onder te brengen. Kriteria daarvoor zijn de mate van institutionalisering en de mate van professionalisering.

Er is een eerste onderscheid te maken naar de mate waarin de posities in een meer of minder institutioneel verband voor zullen komen. Dat levert de volgende tweedeling op:

minder institutioneel

meer institutioneel

vrijgestelde: de groep georganiseerde bewoners als strijd-organisatie is het kader waarbinnen wordt gewerkt en dient zo flexibel als maar mogelijk is te funktioneren.
De opbouwwerkerspositie is niet institutioneel ingekaderd.

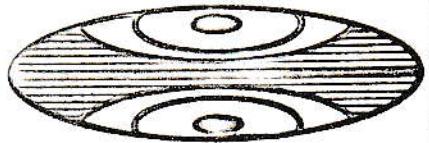
onafhankelijk intermediair: hoofdkenmerk van deze positie is juist de onafhankelijkheid. Het enige institutionele kader dat denkbaar is, is een pure werkgeversorganisatie voor de loonadministratie.

beroepskracht: een institutionele kader is denkbaar onder de voorwaarde dat er geen institutionele belemmeringen voor de beroepsuitoefening zijn, het uitvoerend werk daardoor ondersteund wordt en het beheer in handen van bewoners(-organisatie) is.

instellingswerker: institutionele kader is gewenst als bescherming van het werk om met andere werksoorten een samenhangend aanbod te kunnen doen.

I. posities

Een tweede onderscheid is te maken naar de mate waarin de posities meer of minder geprofessionaliseerd *) beroepsbeeld noodzaken. Er volgt dan een andere tweedeling:

minder geprofessionaliseerd

meer geprofessionaliseerd

vrijgestelde: het werken als vrijgestelde brengt met zich mee dat de grenzen van een 'enge' beroepsopvatting veelvuldig doorbroken worden; er is minder sprake van een specifieke beroepsinhoud, veel meer van een algemene ondersteunende functie, die hooguit door de persoonlijke kwaliteit nader wordt ingevuld.

beroepskracht: er is weliswaar sprake van een duidelijke beroepsopvatting en -inhoud, maar die blijft beperkt tot de werkinhoudelijke kant. Opbouwwerker als werknemer (tijdsbesteding, rechtspositie e.d.) wordt niet vanuit de beroepsgroep, maar vanuit het samenwerken met bewoners(groepen) ingevuld.

onafhankelijk intermediair: het beroep wordt scherp gespecificeerd in technieken, methodes, aktiviteiten. Tijd- en kostenfactor worden meeberekend. Rechtspositie is essentieel.

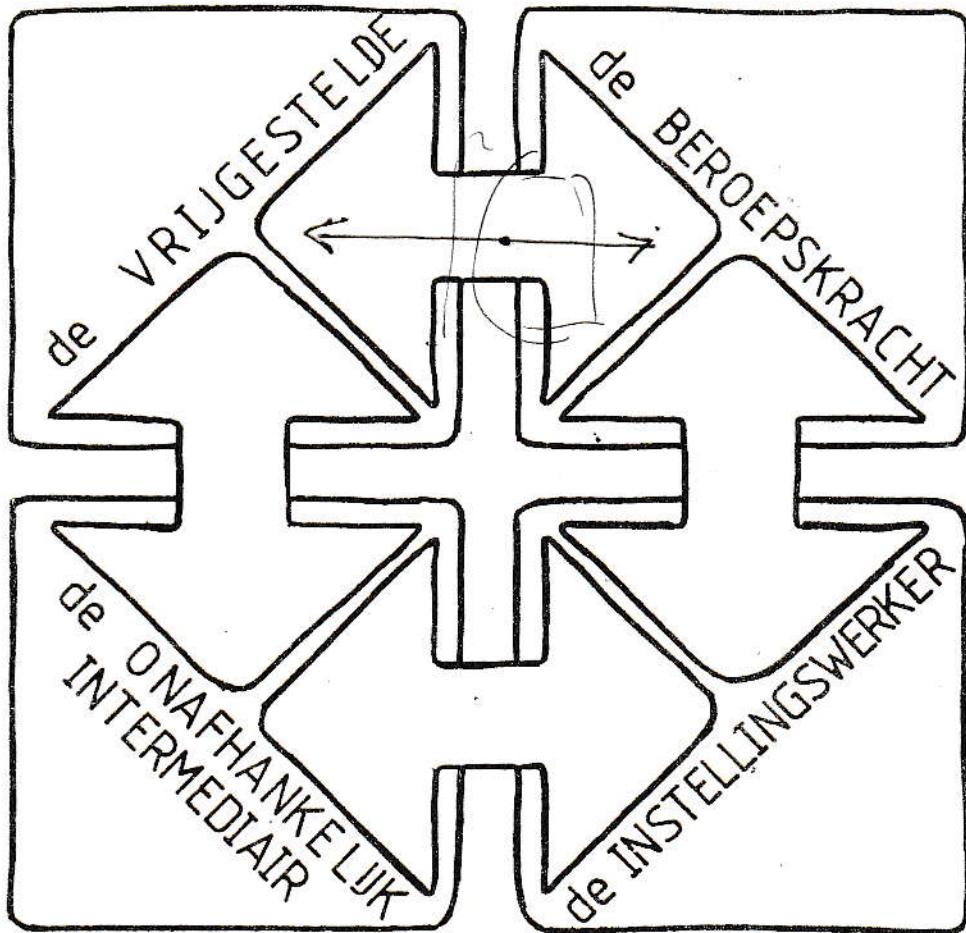
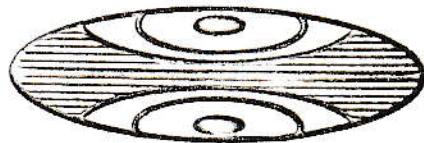
instellingswerker: er is een 'overlap' met andere werksoorten, beroepsinhoud wordt gedefinieerd in samenvang met andere disciplines; rechtspositie, tijdsbesteding zijn scherp afgebakend.

Kombineren we deze twee tot één diagram, dan ontstaat een positievierkant:

*) De werkgroep is het nog niet eens over het gebruik van dit begrip in deze zin, waar het anders begrepen kan worden dan bedoeld is. We kwamen echter niet op een andere hanteerbare omschrijving van de tweedeling die wij bedoelen.

I. posities

Het positievierkant is een diskussiemodel en dient daarbij tevens om helder te krijgen hoe de verschillende posities binnen één organisatie op elkaar en op de organisatie (kunnen) inwerken. Tussen de theoreties beschreven uiterste posities zijn glijdende schalen te denken (de grote pijlen uit het diagram) en feitelijk ingenomen posities door opbouwworkers zijn te markeren op één van de vier schalen. Waar dat gebeurt, is o.i. afhankelijk van de volgende factoren:

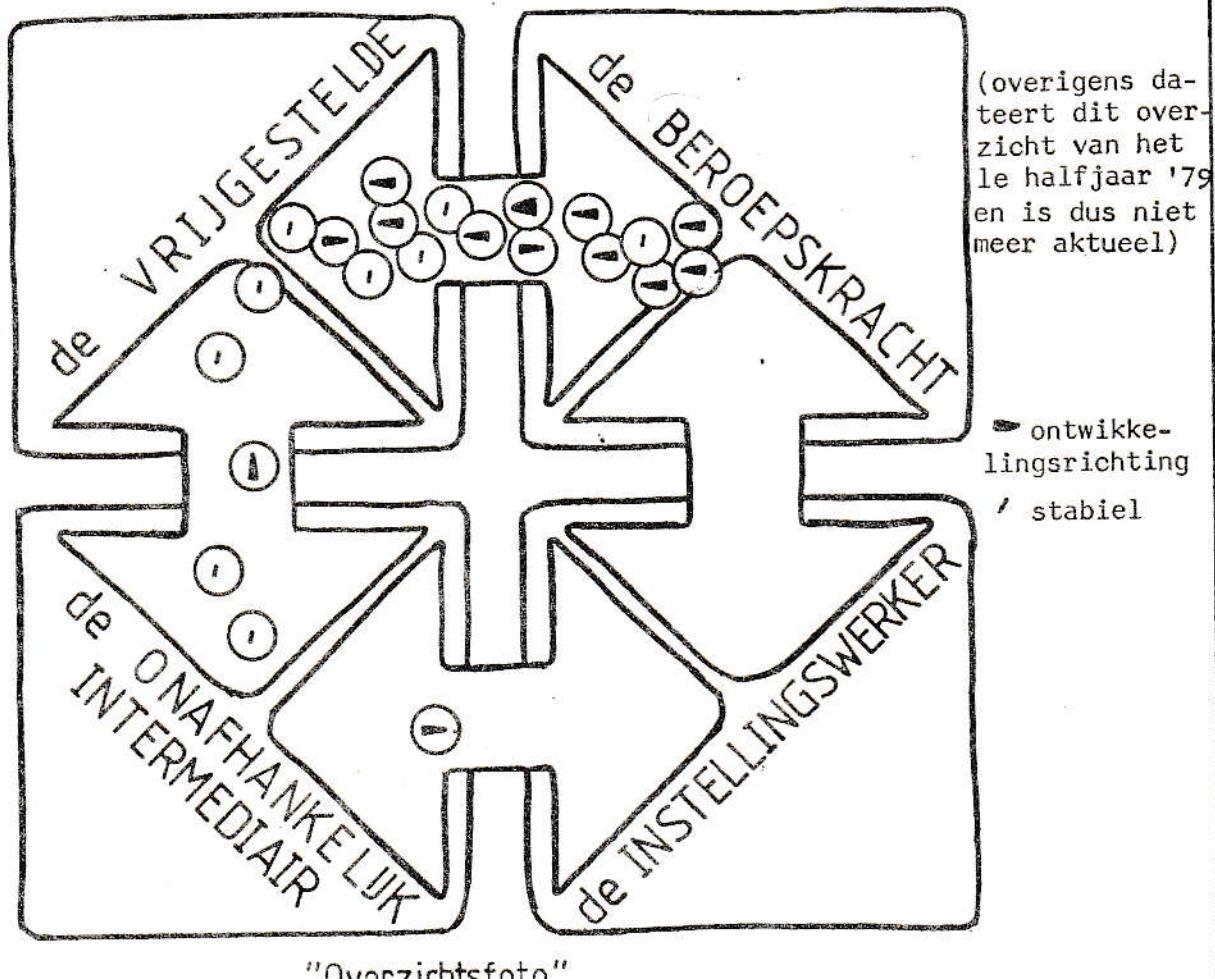
- waar ligt de verantwoordelijkheid voor het werk van de opbouwworker?
- hoe wordt het werk van de opbouwworker gelegitimeerd en hoe lopen verantwoordingslijnen?
- op welke wijze komen de taken en de werkzaamheden van de opbouwworker tot stand?
- wat is de aard en de samenhang van de werkzaamheden van de opbouwworker?
- waar zijn de werkzaamheden op gericht?
- welke benadering is er naar/c.q. welk zicht is er op andere beroepskrachten in de wijk?
- *g) waar is de tijdsbesteding van afhankelijk?

*) de schrijvers staan open voor nuttige aanvullingen

I. posities15. het positievierkant als overzichtsfoto

Een eerder model van het positievierkant (alleen anders in grafiese zin) is gebruikt om te diskussiëren met de opbouwwerkers van het Instituut Opbouwwerk Rotterdam.

In 4 groepen (de zgn. "subteams" van het I.O.R.*) werd aan de opbouwwerkers gevraagd, waar ze op het positievierkant hun eigenpositie zouden markeren en waar die van hun collega's. De positie-markeringen werden op een groot vel genoteerd. Aan de hand van deze resultaten en de hieraan voorafgaande paragrafen (toen nog ongekorigeerd) werd gediskussieerd over elkaars notaties. Per groep werd tot slot gezamenlijk en op basis van konsensus van ieder de positie aangegeven. Dit leidde tot een 'overzichtsfoto' van het totaal, waar elke opbouwwerker van het Instituut een positie op het vierkant inneemt.

1979, posities opbouwwerk I.O.R.

*) subteams zijn regelmatig bijeenkomende werkgroepen van opbouwwerkers van het I.O.R., die tot taak hebben het uitvoerend werk krities te volgen en de kwaliteit ervan te verbeteren

16. een eerste bandbreedte?

Het is duidelijk waar een bandbreedte van posities gezocht moet worden. De opbouwworkers van het Instituut Opbouwwerk Rotterdam plaatsen zichzelf voor het overgrote merendeel op de bovenste helft van het positievierkant. Dit betekent dat de invalshoek voor de diskussie over de menselijke bandbreedte aan posities (vgl. de eerste paragrafen) gegeven is: de opbouwwerker van het I.O.R. werkt vanuit een positie die onder spanning staat tussen de positie van "vrijgestelde" en "beroepskracht". We zullen dan ook in het vervolg hierop, wanneer we schrijven over mogelijke effekten van positiekeuze en methodiek/werkwijze, hiervan uitgaan.

In de laatste paragrafen van dit eerste deel zullen we nog in het kort aangeven in welke richting het positievierkant uitgebreid kan worden. Daarbij zullen we elk volgend nivo niet net zo uitgebreid als we hiervoor deden, omschrijven. Het geschrevene is tenslotte bedoeld als diskussiemateriaal. We volstaan met het aangeven van het patroon waarbinnen de diskussie zich o.i. zinvol kan afspelen. De samenvatting aan het eind haalt de belangrijkste punten uit het verhaal nog eens terug.

17. de afwerking van het positievierkant: de organisatie van het opbouwwerk

Aan de hand van het voorafgaande is het theoretisch mogelijk het positievierkant uit te breiden met gelijksoortige schalen en bijbehorende "kapstokken" omtrent werkrelatie met bewoners, organisatiemodellen en relatie met de overheid. Dat wordt al vlug te uitgebreid en zou ons in dit verband te ver voeren.

Belangrijk is wel om even stil te staan bij de konsequenties van positiekeuzes voor wat de organisatiestructuur betreft, waarin het opbouwwerk wordt uitgevoerd. Implicit wordt daarmee ook verwezen naar de relaties met bewoners en overheid.

Wanneer we de werkrelatie van opbouwworkers beschouwen dan zal het duidelijk zijn dat een andere positie ook een anderssoortige relatie zal opleveren. Het duidelijkst wordt dat wanneer we ons proberen een beeld te vormen van de bij de verschillende posities logieserwijs behorende organisatievormen. We hebben dat in schema proberen weer te geven, waarbij we wederom uitgegaan zijn van de als uitersten beschreven posities en dus ook gezocht hebben naar uiterste konsequenties daarvan.

I. posities

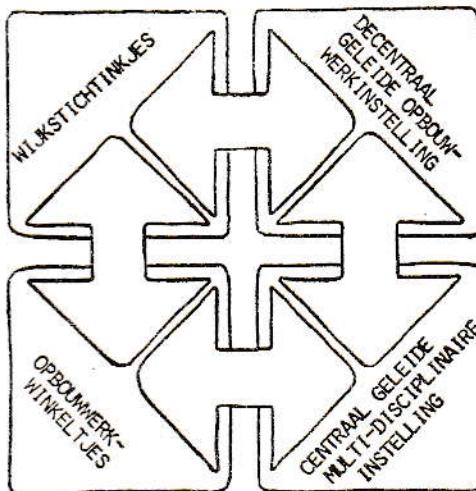

Rechtspersonen op wijknivo als werkgevers van opbouwwerkers, waarin uitsluitend betrokken bewoners bestuur vormen; deze rechtspersoon valt samen met de bewonersorganisatie waar de opbouwwerker mee werkt; afspraken over samenwerking hebben ook karakter van opdrachten; een goede relatie met bewoners, resp. -organisatie is fundamenteel voor de werker daar de bewoners-organisatie eksklusief verantwoordelijk is voor de funktioneringsvoorwaarden; er is geen specifieke relatie met de overheid

Een decentraal opgezette stedelijke instelling voor opbouwwerk waarin op wijknivo het opbouwwerk onder gezamenlijke verantwoordelijkheid van bewoners en opbouwwerkers uitgevoerd wordt en op stedelijk nivo onder uiteindelijke verantwoordelijkheid van bewoners-bestuur opbouwwerk-beleid tot stand komt.

Bewoners bepalen wat de belangrijkste problemen zijn waarbij de opbouwwerker bepaalt hoe hij daar het best aan zou kunnen werken (ondersteund door z'n instelling), waarbij de betrokken bewoners een meebevallende stem hebben.

De relatie met de overheid verloopt via de instelling als het funktioneringsvoorwaarden betreft en via de bewonersorganisatie als het om aan te pakken problemen gaat

Een opbouwwerkwinkel per wijkgebied waar diensten worden gekocht, zou het meest recht doen aan deze positie;

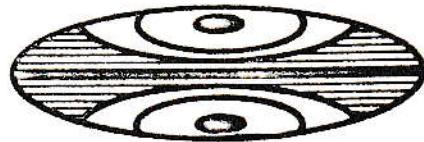
gezien de bestaande subsidieverhoudingen is dat echter niet reëel en is een louter werkgevers-instituut (op wijknivo) realistischer; denkbaar is echter een ontwikkeling dat bewonersorganisaties bij een professioneel opbouwwerkinstituut scherp omgeschreven projectbegeleiding "kopen". De relatie met bewoners wordt beheerst door het marktmechanisme in die zin dat een relatie noodzakelijk is om het produkt af te kunnen zetten. De relatie met de overheid wordt vanuit deze positie beheerd door het streven de noodzaak van deze specifieke deskundigheid boven tafel te houden.

Hier hoort een multi-disciplinair team waarin diverse werksoorten in onderlinge afstemming een geïntegreerd aanbod leveren; om de zaak goed te kunnen koördineren is een centrale sturing van beleid (niet persé bovenwijk) en uitvoering nodig.

De relatie met bewoners wordt in belangrijke mate beïnvloed door het instellingsbeleid terzake en richt zich in eerste instantie op uitvoering. De relatie met de overheid wordt door het bevoegd gezag van de instelling verzorgd.

I. posities

18. samenvatting: een mogelijke bandbreedte

Waar zijn die 17 (!) paragrafen positiegepraat nu goed voor geweest? Welnu, we hebben geprobeerd een hanteerbare redenering te vinden die onze beroepspositie verheldert en ons tevens inzicht geeft in het keuzekarakter ervan. We hebben dat gedaan op basis van onze eigen beroepservaring door het ontwerpen van een model; het positie-vierkant.

In het positie-vierkant wordt het scala van mogelijke posities in het werk gedefinieerd in 4 uitersten. Gebruik makend van de begrippen 'institutionalisering' en 'professionalisering' konden deze 4 posities ten opzichte van elkaar worden gerangschikt.

Faktoren als 'verantwoordelijkheid voor het werk' en 'samenzwering en aard van de werkzaamheden' nuanceerden de uiterste posities in met elkaar verbonden schalen waarop feitelijke posities gemarkeerd konden worden. Pratend over de beroepspositie van de opbouwwerker heeft d.m.v. het positie-vierkant een konkreet handvat gekregen, zodat de vraag "welke de bandbreedte aan opvattingen over de beroepspositie van de opbouwwerker is" ook genuanceerd en in termen van bandBREEDTE kan worden beantwoord.

In eerste instantie gebeurde dat in de zomer van 1979 waar de toen in dienst zijnde opbouwwerkers (een hoogstekale uitzondering daargelaten) bijgedragen hebben aan de in paragraaf 15 beschreven 'overzichtsfoto'. De foto laat een duidelijke bandbreedte zien in het vlak tussen vrijgestelde en beroepskracht. Wanneer deze bandbreedte ook als zodanig door het Instituut Opbouwwerk aanvaard wordt moet dat konsequenties hebben voor haar beleidsontwikkeling. In de hieraan voorafgaande paragraaf hebben we dat globaal gedaan voor wat betreft de bij deze posities behorende uitgangspunten voor organisatiestructuur. In het hieropvolgende deel II van de nota wordt ingegaan op de konsequenties van deze bandbreedte voor een methodiekconcept.

Naar onze mening heeft een dergelijke bandbreedte-formulering verder als konsequentie dat de positie-keuze van de opbouwwerkers als totaal de ontwikkelingsrichting aangeeft van de organisatie of anders gesteld:

de door de organisatie te kiezen ontwikkelingsrichting bepaalt de positie-keuzemogelijkheden van de opbouwwerkers.

Als stelling samengevat:

De voor het Rotterdamse opbouwwerk wenselijke beroepspositie is die in het spanningsveld tussen wat wij noemden de positie van vrijgestelde en die van beroepskracht; dit betekent dat bewonersgroepen opdrachtgever zijn naast een methodies/werkinhoudelijke sturing vanuit de opbouwwerkinstelling; dit betekent ook dat de ontwikkeling van de opbouwwerkinstelling (het I.O.R.) onder spanning staat en wel tussen een verdere uitbouw van de decentraal geleide stedelijke opbouwwerkinstelling en de bewonersorganisaties als werkgevers op wijknivo.

Einde deel I

opbouwwerk werkt veranderend in op die structuur, maar wordt er ook door beïnvloed. Om deze spanning te verhelderen en voor een deel ook om hem hanteerbaar te maken hebben wij de positiekeuze van de werker als uitgangspunt genomen.

Met de keuze voor een bepaalde beroepspositie legt de werker zich ook min of meer vast op een bepaalde beroepshouding, een bepaalde manier van werken. Wanneer een organisatie een bepaalde beroepspositie of een "Bandbreedte aan posities", voor het werk kiest, geeft ze daarmee vooral de setting aan waarin het werk uitgevoerd dient te worden. Daarmee zijn ook de bakens voor de ontwikkeling van de organisatie gesteld.

Uit de beschrijvingen van de uiterste posities in deel I blijkt vooral de keuze voor een bepaalde beroepsinhoud doorslaggevend te zijn. Opbouwwerk als verzameling technieken? Of als onderdeel van een breed welzijnswerk-aanbod? Of als pure belangenstrijd? Of als beroepsmatige ondersteuning bij mobiliseren en organiseren van bewoners? De keuze bepaalt hoe je tegen opbouwwerk-methodiek aankijkt en haar hanteert.

Kiezen we positie op een schaal die de twee uitersten "vrijgestelde" en "beroepskracht" verbindt, dan zal de relatie met bewoners- en bewoners-organisaties een centraal thema dienen te zijn in zowel de methodiek-ontwikkeling als de organisatie-ontwikkeling van het opbouwwerk.

In het hiernavolgende hebben we dat uitgewerkt in de formuleringen van uitgangspunten en doelen van het Rotterdamse Opbouwwerk en het "organisatie-aspekt" van ons methodiek-konsept.

5. opbouwwerk is.....

Als uitgangspunt voor onze opvatting van opbouwwerk kiezen we de volgende definiëring:

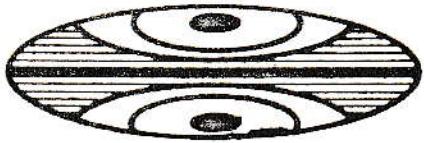
- 5.1 Opbouwwerk is het organiseren en mobiliseren van bewoners rond konkrete problemen en belangen in (bewoners-)organisaties op wijknivo; met als doel (in het kader van die organisaties): op systematische en planmatige wijze verbeteringen te bewerkstelligen in de woon- en leefsituatie van de bewoners; daarbij behoort naast het verkrijgen van zeggenschap over de woon- en leefsituatie, óók bewustwording van en inzicht in de achterliggende oorzaken.

- 5.2 Deze formulering gaat uitdrukkelijk uit van de opvatting dat opbouwwerk als zodanig niet per definitie uitsluitend door beroepskrachten uitgeoefend wordt. Ook ervaren en getrainde bewoners-vrijwilligers kunnen deskundig opbouwwerk verrichten. Deskundigheid is wel vereist en wordt niet alleen verkregen door deelname aan het werk van bewonersorganisaties, maar evenzeer door een op het beroep gerichte opleiding en training. In die zin mag en moet van geschoold opbouwwerkers die als zodanig door het I.O.R. worden aangesteld, méér verwacht worden dan van een "doorsneebewoner".
- 5.3 De gekozen formulering maakt bewust geen onderscheid tussen "buurt"-opbouwwerk en "wijk"-opbouwwerk. De term "buurt"-opbouwwerk wordt voornamelijk gebruikt om opbouwwerkers van buurt- en kluphuizen aan te duiden. In de Rotterdamse praktijk is ook dat echter niet altijd een onderscheidend criterium, daar we in het werk zowel buurtopbouwwerkers tegenkomen, die vrijwel hetzelfde werk vanuit een nagenoeg dezelfde positie (in relatie tot de bewonersorganisatie in dat gebied) verrichten als werkers die veel meer gebonden zijn aan koalities met andere werksoorten in het buurt- of kluphuis. Bezien vanuit onze definitie is in het laatste geval dan ook sprake van iets anders dan opbouwwerk.
- In de relatie tot andere werksoorten is het voor het opbouwwerk essentieel dat een organisatoriese setting geen inhoudelijke belemmeringen voor het werk met zich meebrengt en koalities met andere werksoorten alleen vanuit de ontwikkelingen in de praktijk van de opbouwwerkuitvoering tot stand komen.
- Bezien vanuit onze benadering van de beroepspositie van de opbouwwerker zijn wel duidelijke verschillen aan te wijzen. Het onderscheid in buurtwerk en opbouwwerk duidt dan het verschil in positie aan en daarmee impliciet toch ook een verschil in methodiek.
- 5.4 In de Rotterdamse praktijk is de opdrachtgeversrol van bewonersorganisaties een verworven traditie geworden. Er bestaat echter een wisselende spanning met de functie van de opbouwwerkorganisatie in zaken als algemene stedelijke prioriteitenbepaling, deskundigheidsbewaking (en -kontrole) en aspecten van de werkgeversfunctie. Het is onze opvatting dat het werk zich met deze spanning als gelegenheid verder dient te ontwikkelen en daarmee de positie van de opbouwwerker.

II. methodiek

Dit betekent dat we het primaat van de opbouwwerker als "sociaal technoloog" en als "kollega-werker binnen een instelling" verlaten hebben. Het één leidt tot overmatige aandacht voor technieken en strategieën, het andere tot overmatige aandacht voor diskussie en besluitvorming binnen de instelling.
We kiezen ervoor het beroep uit te oefenen vanuit een opbouwwerk-organisatie waar aandacht is voor de deskundigheids- en prioriteits-aspekten van het werk, maar dat in belangrijke mate in beheer is van bewonersorganisaties en dat in de praktijksituatie in de wijken de opdrachtgeversrol aan de betrokken bewoners laat.

6. de "bewonersorganisatie" gerelativeerd

Na zo vaak het begrip bewonersorganisatie gebruikt te hebben wordt het tijd enkele relativering aan te brengen.

Het fenomeen bewonersorganisatie zou politiek te verklaren zijn als "een spontane samenballing van autonome bewonersinitiatieven, welke in het kader van een politiek bewustwordingsproces tot zelforganisatie komen". In dat licht bezien zouden bewonersorganisaties essentiële voorwaarden zijn voor een maatschappelijke en politieke verandering of zelfs omwenteling.

Zo'n verklaring voor de Rotterdamse situatie zou echter niet geheel in overeenstemming zijn met de werkelijkheid, zonder dat ontkend kan worden dat er belangrijke elementen van zo'n politieke emancipatie te vinden zijn bij de Rotterdamse bewonersorganisaties.

Maar minstens zo belangrijk voor de ontwikkeling van bewonersorganisaties in Rotterdam is de van oudsher sterke nadruk op wijken, wijkraden, wijkorganen en decentraal bestuur geweest. Veel van de bewonersorganisaties van nu vinden daar op een of andere manier hun oorsprong in.

En een belangrijk deel van de politieke functie van bewonersorganisaties is daarmee eksterne bepaald, in casu door de stedelijke overheid. De overheid in Rotterdam heeft altijd veel waarde toegekend aan het bestaan van organisaties van bewoners op wijknivo, niet in de minste plaats om haar handelen te kunnen legitimeren. Zo zijn veel bewonersorganisaties ontstaan of tot bloei gekomen in het kader van de stadsvernieuwing als 'georganiseerde tegenmacht' in de projectgroepen, andere als reactie op een wijkraad, deelgemeente of verstand wijkorgaan.

Maar dit alles neemt niet weg dat de bewonersorganisatie in een wijk een uitermate belangrijke politieke functie kan vervullen, juist vanuit opbouwwerkperspectief.

Belangenbehartiging op wijknivo door het kollektief aanpakken van problemen is een opbouwwerkdoelstelling van de eerste orde.

Het zou alleen te ver gaan deze functie tot ideologische mythe te verheffen door de maatschappelijke invloeden op ontstaan en functioneren ervan, o.a. van de overheid, te ontkennen.